

Д. В. ЛУЧЕНКО

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
Харків

**ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА
У ПРАКТИЦІ СТРАСБУРЗЬКОГО СУДУ
В АСПЕКТІ ПРОБЛЕМ СУДОВОГО ОСКАРЖЕННЯ
РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ**

У статті пропонується аналіз розуміння верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини під кутом проблем оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Показано бачення Страсбурзьким судом принципу законності в аспекті змістовних і формальних, матеріальних і процесуальних складових останнього. Привертається увага до таких складових верховенства права, як пропорційність, обмеження дискреції носіїв публічної влади і добросовісність, порушення яких суб'єктом владних повноважень слід розглядати як підставу для оскарження. Вказано на зв'язок верховенства права і контролю за здійсненням владно-розпорядчої управлінської діяльності.

Ключові слова: верховенство права, оскарження, Страсбурзький суд, законність, пропорційність, обмеження дискреції.

Постановка проблеми. Право на оскарження становить одне з основних прав фізичних і юридичних осіб у відносинах із суб'єктами владних повноважень. Через механізми оскарження забезпечується відновлення прав приватних осіб, порушених рішеннями, діями або бездіяльністю названих суб'єктів, дотримання законності та інших демократичних принципів функціонування публічно-владних органів. Одночасно з цим оскарження є дієвим

механізмом захисту прав і законних інтересів лише тоді, коли воно «вбудовано» у загальну дію принципу верховенства права як фундаменту функціонування будь-якої правової держави. Тільки за таких умов оскарження не вихолощується до положення суто формальної процедури, в якій орган, що розглядає адміністративну скаргу, або суд, що слухає справу за адміністративним позовом, задалегідь перебуває на стороні носія владних повноважень.

У свою чергу розуміння принципу верховенства права має спиратися не лише на Конституцію України, правові позиції Конституційного Суду України, положення законодавства, але і передусім на підходи Страсбурзького суду, який приділяє верховенству права, як одній з основних європейських правових цінностей, значну увагу. Відповідно до ч. 2 ст. 8 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України) суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини. Отже, це зумовлює потребу дослідити розуміння верховенства права Судом в аспекті нормотворчих і правозастосовних проблем оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам верховенства права присвячені загальнотеоретичні і філософсько-правові праці Н. Варламової, М. Козюбри, В. Лемака, С. Максимова, О. Петришина, С. Погребняка, П. Рабіновича, С. Смородинського, О. Уварової та ін. Дослідженню принципу верховенства права в адміністративному праві і публічному управлінні приділили увагу В. Авер'янов, Ю. Битяк, В. Гаращук, Ю. Педько, В. Тимощук та ін. Окремо слід згадати про роботи А. Пухтецької і С. Шевчука, в яких питання верховенства права розглядаються крізь призму практики Європейського суду з прав людини. У той же час вивчення рішень Суду в аспекті порушених у цій статті питань комплексно не здійснювалося, що зумовлює актуальний характер цієї роботи.

Формулювання цілей. Стаття спрямована на дослідження розуміння верховенства права Страсбурзьким судом в аспекті проблем судового оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Виклад основного матеріалу. Особливістю підходу Суду є те, що він ніколи не намагався дати якесь загальне бачення верховенства права, сформулювати визначення останнього чи встановити вичерпний перелік його елементів. Як зазначав В. Стефанюк, кредо Європейського суду з прав людини — це конкретний аналіз конкретної ситуації [1, с. 361], а не розгорнуте теоретизування. Наведена нижче практика у цілому відповідає систематизації справ і рішень Суду стосовно верховенства права в європейському адміністративному просторі, запропонованому А. Пухтецькою. Дослідниця виокремлює такі групи рішень:

1) рішення з посиланням на зміст та юридичне значення концепції та/або принципу верховенства права в узагальненому значенні;

2) рішення з вимогами щодо якості закону, в тому числі щодо законного обмеження здійснення прав і свобод людини;

3) рішення з розглядом різних аспектів доступу до суду та справедливого судового розгляду;

4) рішення з встановленням меж дискреційних повноважень та вимоги щодо обмеження свавілля органів публічної влади відповідно до принципу верховенства права;

5) рішення з вимогами щодо ефективності контролю за реалізацією прав і основоположних свобод людини, що гарантуються Конвенцією та першочергово пов'язується з реалізацією принципу верховенства права [2, с. 111].

Ще раз підкреслимо, що практика Європейського суду з прав людини нами розглянута саме під кутом проблем оскарження як механізму захисту прав і законних інтересів у відносинах між приватними особами і носіями публічної влади. Наприклад, у справах, які стосуються питання законного обмеження прав і свобод, нас цікавлять не стільки межі прав, скільки межі державної дискреції і державного втручання у здійснення прав людини.

У справі «Броньовський проти Польщі» Суд у контексті ст. 1 Першого протоколу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на мирне володіння майном) вказав, що будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном має бути законним: друге речення частини першої уповноважує позбавлення майна лише «на умовах, передбачених законом», а в частині другій визнається, що держава має право здійснювати, шляхом ухвалення необхідних «законів», контроль за використанням майна. До того ж застосовним є і принцип верховенства права, один з основних принципів демократичного суспільства, який неминуче впливає з кожної статті Конвенції [3]. Аналогічна теза пролунала у справі «Україна-Тюмень» проти України» [4].

У справі «Волохи проти України» Суд наполягає на тому, що «словосполучення “згідно із законом” не просто відсилає до національного законодавства, а й пов'язане з вимогою якості “закону”, тобто вимогою дотримання принципу “верховенства права”, про що прямо говориться у преамбулі Конвенції... Отже, цей вислів означає ..., що в національному законодавстві має існувати засіб правового захисту від свавільного втручання державних органів у права» [5]. У справі «Круслен проти Франції» Суд вказав, що словосполучення «згідно із законом», у контексті пункту 2 статті 8 вимагає насамперед, щоб захід, який розглядається (втручання органів влади у здійснення права на повагу до приватного і сімейного життя. — *Д. Л.*), мав певні підстави в національному праві; воно також передбачає певну якість такого закону, вимагаючи, щоб він був доступний для даної особи і вона також могла передбачити наслідки його застосування до неї та щоб закон не суперечив принципам

верховенства права [6]. У справі «Серявін проти України» Суд вказав, що «вимога законності ... означає вимогу дотримання відповідних положень національного закону і принципу верховенства права» [7].

Наведені положення відображають три важливих моменти у розумінні верховенства права Європейським судом з прав людини. По-перше, законність є елементом верховенства права. Відповідно можна погодитись з такими авторами, як Ю. Битяк, О. Уварова та ін., що протиставлення цих принципів є не просто неправильним, але таким, що викривляє зміст верховенства права [8; 9, с. 69]. Спроби вищих судових установ України (зокрема і Вищого адміністративного суду України) відмовитись від слідування принципу законності з посиланням на принцип верховенства права, інтерпретований у природно-правовому дусі як принцип *contra legem*.

Принцип законності охоплює і матеріальну, і процесуальну сторони. У справі «Вінтерверп проти Нідерландів» Суд зазначив, що термін «законний» охоплює процесуальні, а також матеріально-правові норми [10]. Це означає у тому числі, що адміністративні акти можуть перевірятися на предмет їх законності як в аспекті матеріального права (законність акта по суті), так і в аспекті процедури прийняття акта (законність акта по процедурі). Перший аспект охоплює, наприклад, ситуацію, коли суб'єкт притягнення до адміністративної відповідальності накладає на особу адміністративне стягнення за діяння, не визначене у законі як протиправне (щодо кримінальних правопорушень Суд звернув на це увагу у справі «Корбелі проти Угорщини» [11]). Другий аспект може стосуватися, наприклад, порушення судом розумного строку розгляду справи. У справі «Ботаці, А. П., Ді Мауро, А. Л. М. та Феррарі проти Італії» Суд наголосив на важливості здійснення судочинства без зволікань [12]. У справі «Кудла проти Польщі» Суд вказав, що незабезпечення судового розгляду упродовж розумного строку створює небезпеку для верховенства права [13].

По-друге, законність у розумінні Суду не слід сприймати суто формально (як наявність законодавчого припису, спрямованого на врегулювання певної життєвої ситуації). Зв'язок законності з верховенством права обумовлює певну «якість» закону, втілення у ньому решти вимог, які впливають з верховенства права. До вимог «якості» закону належить, зокрема, пропорційність втручання держави у регулювання суспільних відносин. У контексті проблем позбавлення особи виборчого права Суд у справі «Гірст проти Сполученого Королівства» вказав, що принцип пропорційності вимагає встановлення очевидного і достатнього зв'язку між санкцією, з одного боку, та поведінкою й іншими обставинами, що стосуються конкретної особи, — з другого [14]. Іншими словами, закон не може накладати на особу стягнення чи іншого об-

меження, яке явно не сумірно з тяжкістю вчиненого правопорушення. Дотримання норм такого закону не може сприйматися як законність у розумінні доктрини верховенства права.

Так само відповідність закону верховенству права означає, що він не може передбачати або санкціонувати необмежену дискрецію з боку органів публічної влади. У справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України» Суд зазначив, що визначення дискреційних повноважень, якими наділені органи державної влади у сфері основоположних прав, у спосіб, що фактично робить ці повноваження необмеженими, суперечило б принципу верховенства права [15]. У справі «Аманн проти Швейцарії» Суд вказав, що закон має з достатньою чіткістю визначати межі дискреції органів виконавчої влади, наданої компетентним органам, і порядок її здійснення, з урахуванням законної мети цього заходу, щоб забезпечити особі належний захист від свавільного втручання [16]. Обмеження дискреції включає також і визначення у законі мети здійснюваного органом влади заходу (справа «Волохи проти України»).

У необхідних випадках верховенство права також вимагає, щоб закон містив процедурні гарантії дотримання прав особи, яка піддається владно-управлінському впливу (на прикладі застосування санкцій про це згадується у справі «Сорінг проти Сполученого Королівства» [17]), чи добровільно вступає у відносини із носіями публічної влади (включаючи право на правову допомогу, що опосередковано впливає з Рішення у справі «Загородній проти України» [18]), забезпечував особу ефективними механізмами юридичного захисту, включаючи судову процедуру (див., наприклад, Рішення у справі «Ромашов проти України» [19]), про що детальніше йтиметься далі.

При цьому і пропорційність, і обмеження дискреції, і добросовісність (дотримання суб'єктом владних повноважень законної мети), і процедурні гарантії є законодавчими інструментами, які мають забезпечити захист особи від державного свавілля. Зокрема, у справі «Єчюс проти Латвії» Суд акцентує увагу на тому, що захист від свавілля становить сполучну ланку між Конвенцією і принципом верховенства права [20].

На рівні конкретних адміністративних процедур захист від свавілля реалізується через механізми контролю за діяльністю носіїв публічної влади, які включають або пов'язані з механізмами оскарження. У справі «Класс та інші проти Німеччини» Суд наголосив, що верховенство права передбачає, що втручання органів виконавчої влади у права осіб має підлягати ефективному контролю, який зазвичай має здійснюватися судовим органом, щонайменше як останньою інстанцією, оскільки судовий контроль надає найбільші гарантії незалежності, безсторонності та здійснення належного провадження [21]. Ця ж теза наведена і у вже цитованому Рішенні у справі «Волохи проти Укра-

їни». У справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» і «Алтай проти Туреччини» Суд зазначив, що згідно з принципом верховенства права судовий контроль за діяльністю виконавчої влади є одним з основоположних принципів демократичного суспільства [22; 23].

У справі «Z та інші проти Сполученого Королівства» Суд вказав на зв'язок верховенства права і доступу до суду, що є необхідним елементом реалізації права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції) [24]. У справі «Креуз проти Польщі» вказується, що у цивільних справах навряд чи можна уявити верховенство права без можливості мати доступ до суду [25]. У справі «Костовський проти Нідерландів» Судом наголошено, що втручання у процес здійснення правосуддя (і, відповідно, порушення незалежності суддів — *Д. Л.*) є несумісним з верховенством права [26].

З наведеної практики Європейського суду з прав людини можна зробити такі висновки. Контроль за здійсненням владно-розпорядчої управлінської діяльності не зводиться виключно до діяльності судової влади. Власне і у ст. 13 Конвенції, як уже зазначалося, йдеться про ефективність засобів судового захисту прав і свобод. Можна погодитись із В. Тимощуком, що судові органи з розгляду скарг можуть внести в реалізацію принципу верховенства права не менший внесок ніж суди [27, с. 287]. Однак суд має розглядатися як остання інстанція контролю в силу своїх широких повноважень і можливостей забезпечити незалежний і справедливий перегляд адміністративних актів.

Верховенство права, на думку Суду, також зумовлює низку вимог (принципів), які висуваються до судового провадження, зокрема і такого, що спрямоване на вирішення спору між приватною особою і суб'єктом владних повноважень. Наприклад, у справі «Шаренок проти України» Суд до таких принципів відносить справедливість, відкритість і оперативність (швидкість розгляду) [28]. Ця ж теза міститься у справі «Михайленки та інші проти України» [29], у справі «Бакай та інші проти України» [30], у справі «Продан проти Молдови» [31] та ін. Крім цього у наведеній вище справі «Класс та інші проти Німеччини» також згадуються незалежність, безсторонність і здійснення належного провадження, які також є процедурними вимогами. У цих принципах ми ще раз бачимо, що верховенство права не слід сприймати як сукупність вимог, які виключно спрямовані на забезпечення якості законодавства, вони (ці принципи) мають знайти безпосередню реалізацію у правозастосовній практиці. Тільки у такому випадку можна казати про дію верховенства права у певній правовій системі. У справі «Кутіч проти Хорватії» суд черговий раз нагадав, що Конвенція має на меті гарантувати не теоретичні чи ілюзорні права, а такі права, які є практичними та ефективними [32]. З огляду на зв'язок верховенства права і прав людини можна стверджувати, що практичне гаран-

тування прав можливе лише там, де елементи верховенства права втілені у життя, а не залишаються декларативними положеннями, що існують тільки «на папері».

Щодо судового контролю (і судового оскарження) Європейський суд з прав людини наголошує ще на двох складових верховенства права: правовій визначеності (певності) і гарантуванні виконання судових рішень. Великий обсяг справ проти України, що охоплює ці аспекти верховенства права, свідчить про їх недостатню упровадженість у вітчизняне законодавство і правозастосовну (судову) практику і наявність систематичних порушень з боку Української держави.

У справі «Брумареску проти Румунії» Суд вказав, що одним з основних аспектів верховенства права є принцип правової певності, який вимагає, крім іншого, щоб у випадках, коли суди винесли остаточне рішення з якогось питання, їхнє рішення не підлягало сумніву [33]. У справі «“Україна-Тюмень” проти України» суд наголосив, що перегляд у порядку нагляду остаточних та обов’язкових рішень, який не був безпосередньо доступним для сторін, не мав часових обмежень та не був виправданим істотними та неспростовними обставинами, не відповідав принципу юридичної визначеності. Ця теза також була приведена у справах «Васильєв проти України» [34], «Нечипорук і Йонакало проти України» [35], «Тімотієвич проти України» [36], «Лізанець проти України» [37], «Рябих проти Росії» [38], «Праведная проти Росії» [39] та інших. Вимога щодо неможливості перегляду судових рішень, які набули законної сили, є лише однією зі складових правової визначеності. В аспекті правозастосовної діяльності можна також виокремити такі аспекти останнього: застосування лише оприлюднених актів, зведення до мінімуму ухвалення і застосування законів, що мають зворотну силу, постійність інтерпретаційної і правозастосовної практики [40, с. 44].

У багатьох справах Суд звертає увагу на обов’язок держави забезпечити належну процедуру виконання судового рішення, що розглядається як складова судового розгляду справи і забезпечення права на справедливий суд. У справі «“Імобільяре Саффі” проти Італії» у цьому контексті зазначається, що «важко уявити ситуацію, щоб пункт 1 статті 6 докладно описував процедурні гарантії, що надаються сторонам цивільного судового процесу — у провадженні, що є справедливим, відкритим і оперативним, — і не передбачав при цьому гарантій виконання судових рішень; тлумачення статті 6 як такої, що стосується виключно права на звернення до суду і проведення судового розгляду, могло б призвести до ситуацій, несумісних із принципом верховенства права» [41]. У справі «Кутіч проти Хорватії» Суд відмітив, що «право на доступ до суду включає також вимогу про виконання остаточного судового рішення, яке набрало чинності. У державах, які визнали принцип верховенства

права, такі рішення не можуть залишатись не впровадженими у життя, на шкоду одній зі сторін» [32]. У справі «Продан проти Молдови» вказується, що тлумачення статті 6 Конвенції як такої, що стосується виключно доступу до суду та провадження у справі, швидше за все призвело б до виникнення ситуацій, несумісних із принципом верховенства права, який держави зобов'язалися поважати, підписавши Конвенцію [31]. Таким чином, виконання рішення, постановленого судом, мало вважатися невіддільним складником «судового розгляду», передбаченого у ст. 6. Аналогічні позиції відтворюються також у справах «Жовнер проти України» [42], «Півень проти України» [43], «Шмалько проти України» [44], «Кацюк проти України» [45], «Луцьк проти України» [46], «Бурдов проти Росії» [47] тощо.

Висновки. У практиці Європейського суду з прав людини ми найбільш об'ємно бачимо зв'язок між верховенством права і механізмом оскарження в адміністративному праві. З одного боку, право на оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень, а ширше — механізм оскарження, впливає з верховенства права. Відсутність реальної можливості для приватної особи захистити свої права і законні інтереси у відносинах з носіями публічної влади дозволяє стверджувати, що у певній правовій системі не діє принцип верховенства права. З другого боку, оскарження є механізмом, який спрямований на гарантування інших елементів верховенства права (права на справедливий суд через можливість апеляційного і касаційного оскарження рішень судів, гарантованості виконання судових рішень через можливість оскарження рішень органів, які цим займаються тощо). І з третього боку, верховенство права містить низку вимог, яким і на рівні законодавчого регулювання, і на рівні правозастосовної практики має відповідати механізм оскарження, у тому числі і провадження за скаргами та рішення, які ухвалюються за наслідками оскарження. Йдеться про такі вимоги, як ефективність правового захисту на підставі поданої скарги, справедливість, публічність, швидкість розгляду тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стафенюк В. С. Судовий адміністративний процес : монографія / В. С. Стефанюк. – Х. : Фірма «Консум», 2003. – 464 с.
2. Пухтецька А. А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права : монографія / А. А. Пухтецька ; відп. ред. В. Б. Авер'янов. – К. : Юрид. думка, 2010. – С. 111.
3. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Броньовський проти Польщі» від 22.06.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

4. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «“Україна-Тюмень” проти України» від 22.11.2007 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
5. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Волохи проти України» від 22.06.2004 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення. від 02.11.2006.
6. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Круслен проти Франції» від 24.04.90 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
7. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Серявін проти України» від 10.02.2010 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
8. Битяк Ю. Адміністративне судочинство як форма забезпечення верховенства права і законності / Ю. Битяк // Право України. – 2011. – №4. – С. 4–10.
9. Уварова О. Принцип верховенства права у судовій практиці України / О. Уварова // Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – №1. – С. 65–72.
10. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Вінтерверп проти Нідерландів» від 24.10.79 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення. від 24.10.79
11. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Корбелі проти Угорщини» від 10.02.2010 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
12. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Ботацці, А. П., Ді Мауро, А. Л. М. та Феррарі проти Італії» від 28.07.99 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
13. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Кудла проти Польщі» від 26.10.2000 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
14. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Гірст проти Сполученого Королівства» від 06.10.2005 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
15. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України» від 14.06.2007 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
16. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Аманн проти Швейцарії» від 16.02.2000 р. // Ліга : Закон : комп’ютер.-прав. система / Всеукр. мережа роз-

- повсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
17. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Сорінг проти Сполученого Королівства» від 07.07.89 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 18. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Загородній проти України» від 24.11.2011 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 19. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Ромашов проти України» від 27.07.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 20. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Счюс проти Латвії» від 31.07.2000 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 21. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Класс та інші проти Німеччини» від 06.09.78 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 22. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» від 29.11.88 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 23. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Алтай проти Туреччини» від 22.05.2001 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 24. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Z та інші проти Сполученого Королівства» від 10.05.2001 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 25. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Креуз проти Польщі» від 19.06.2001 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 26. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Костовський проти Нідерландів» від 20.11.89 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
 27. Тимошук В. Верховенство права в адміністративній процедурі / В. Тимошук // Укр. право. – 2006. – № 1. – С. 285–287.
 28. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Шаренок проти України» від 22.02.2005 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа роз-

- повсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
29. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Михайленки та інші проти України» від 30.11.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
30. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Бакай та інші проти України» від 09.11.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
31. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Продан проти Молдови» від 18.05.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
32. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Кутіч проти Хорватії» від 01.03.2002 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
33. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Брумареску проти Румунії» від 28.11.99 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
34. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Васильєв проти України» від 21.06.2007 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
35. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Нечипорук і Йонакало проти України» від 21.04.2011 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
36. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Тімотієвич проти України» від 08.11.2005 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
37. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Лізанець проти України» від 31.05.2007 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
38. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Рябих проти Росії» від 03.12.2003 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
39. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Праведная проти Росії» від 18.11.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

40. Смородинський В. Держава у системі координат верховенства права / В. Смородинський // Філософія права і заг. теорія права. – 2013. – № 1. – С. 37–47.
41. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі ««Імобільяре Саффі» проти Італії» від 28.07.99 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
42. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Жовнер проти України» від 29.06.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
43. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Півень проти України» від 29.06.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
44. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Шмалько проти України» від 20.07.2004 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
45. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Кацюк проти України» від 05.04.2005 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
46. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Луць проти України» від 31.01.2008 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.
47. Європейський суд з прав людини : Рішення у справі «Бурдов проти Росії» від 07.05.2002 р. // Ліга : Закон : комп'ютер.-прав. система / Всеукр. мережа розповсюдження прав. інф. – [Електр. прогр.]. – Версія 8.2.3. – К., 2012. – Заг. з вказів. для користувачів. – Щоден. оновлення.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2014.

Д. В. ЛУЧЕНКО

кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедри административного права
Національного юридического університету імені Ярослава Мудрого, Харків

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ПРАКТИКЕ СТРАСБУРГСКОГО СУДА В АСПЕКТЕ ПРОБЛЕМ СУДЕБНОГО ОБЖАЛОВАНИЯ РЕШЕНИЙ, ДЕЙСТВИЙ ИЛИ БЕЗДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ ВЛАСТНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ

В статье проводится анализ понимания верховенства права в практике Европейского суда по правам человека под углом проблем обжалования решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий. Показывается видение Страсбург-

ским судом принципа законности в аспекте содержательных и формальных, материальных и процессуальных составляющих последнего. Обращается внимание на такие составляющие верховенства права, как пропорциональность, ограничение дискреции носителей публичной власти и добросовестность, нарушение которых субъектом властных полномочий следует рассматривать как основание для обжалования. Указывается на связь верховенства права и контроля за осуществлением властно-распорядительной управленческой деятельности.

Ключевые слова: верховенство права, обжалование, Страсбургский суд, законность, пропорциональность, ограничение дискреции.

D. V. LUCHENKO

PhD., associate professor, associate professor of Administrative Law Department of Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv

**THE RULE OF LAW IN PRACTICE
OF THE STRASBOURG COURT WITHIN THE CONTEXT
OF PROBLEMS OF THE COURT APPELLATION AGAINST DECISIONS,
ACTIONS, OR INACTIONS OF BODIES OF AUTHORITY POWERS**

Problem setting. The right to appeal is one of the main rights of individuals and legal entities in relationships with bodies of authority powers. The Strasbourg Court pays great attention to the rule of law as one of the main European legal values. This stipulates a need to examine understanding of the rule of law by the Court within the context of norm-creating and law-implementing problems of the appellation against decisions, actions, or inactions of bodies of authority powers.

Recent research and publications analysis. The problem of the rule of law is considered in working papers of V. Averianov, Yu. Bytiak, N. Varlamova, V. Harashchuk, M. Koziubra, V. Lemaka, S. Maksymov, Yu. Pedko, O. Petryshyn, S. Pohrebniak, P. Rabinovych, S. Smorodynskyi, V. Tymoshchuk, O. Uvarova etc. It is worth mentioning works of A. Pukhtetska and S. Shevchuk, which examine the matter of the rule of law in terms of practice of the European Court of Human Rights.

Paper objective. The article is aimed at the research of understanding of the rule of law by the Strasbourg court within the context of problems of the court appellation against decisions, actions, or inactions of bodies of authority powers.

Paper main body. The author analyzes understanding of the rule of law in practice of the European Court of Human Rights within the context of problems of the appellation against decisions, actions, or inactions of bodies of authority powers. The article shows the perception of the legitimacy principle by the Strasbourg Court in terms of meaningful and formal, material and procedural components of the Court. The legitimacy requests a legal sense of a law. And whether the legal sense of a law is absent, following a law does not differ from following the arbitrariness. Components of the rule of law are

proportionality, limitation of discretion of public power bodies, and conscientiousness. The violation of them by a body of authority powers should be considered as a reason of appeal. The author emphasizes a relationship between the rule of law and the control over an authoritative and administrative managerial activity.

Conclusions of the research. In practice of the European Court of Human Rights the humanity most completely observes the relationship between the rule of law and the mechanism of appeal provided by administrative law. On the one hand, the right to appeal against decisions, actions, or inactions of bodies of authority powers results from the rule of law. On the other hand, the appeal is a mechanism aimed at guarantying of other elements of the rule of law (the law for a fair court, the guarantee of execution of court judgments etc.). The mechanism of appeal should adhere to a set of requirements determined by the rule of law at level of legislative regulation as well as at level of law-implementing practice, among which are efficiency of legal protection on the grounds of appealed claim, fairness, publicity, rapidity of consideration etc.

The main abstract for the article

Abstract. The article proposes the analysis of understanding of the rule of law in practice of the European Court of Human Rights within the context of problems of appeal against decisions, actions, or inactions of bodies of authority powers. The author shows the perception of the legitimacy principle by the Strasbourg Court in terms of meaningful and formal, material and procedural components of the Court. The article pays attention to components of the rule of law such as proportionality, limitation of discretion of public power bodies, and conscientiousness, the violation of which by a body of authority powers should be perceived as a reason for appeal. A relationship between the rule of law and the control over an authoritative and administrative managerial activity is emphasized.

Key words: the rule of law, appeal, the Strasbourg court, legitimacy, proportionality, limitation of discretion.